

MITÄ VIRKAA TOHTOREILLA?

Tämän kirjoituksen pohjana on valtakunnallisen kieliaineiden tutkijakoulu Langnetin koordinaattorin ominaisuudessa kevään 2005 ja kevättalven 2006 välisenä aikana laatimani selvitys kieliaineiden tohtoritarpeesta (Leino 2006).¹ Tuo selvitys perustui pääasiassa yliopistoilta kerättyihin tietoihin kieliaineiden tohtoritasoisista tai sellaisiksi tulkittavissa olevista viroista, seuraavien kymmenen vuoden aikana (arvion mukaan) avoimiksi tulevista viroista sekä kirjoilla olevien jatko-opiskelijoiden ja viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana valmistuneiden tohtorien lukumääristä eri yliopistoissa ja oppiaineissa.

Selvityksessä olivat mukana ne kahdeksan yliopistoa, joissa Suomessa voi opiskella kieliaineita tohtorin tutkinnon pääaineena: Helsingin yliopisto (jatkossa HY), Turun yliopisto (TY), Jyväskylän yliopisto (JY), Tampereen yliopisto (TaY), Joensuun yliopisto (JoY), Vaasan yliopisto (VY), Oulun yliopisto (OY) ja Åbo Akademi (ÅA). Tietojen keruuajankohdasta on kulunut jo liki kolme vuotta, ja valtionhallinnon »tuottavuusohjelman», parhaillaan lausuntokierroksella olevan uuden yliopistolain ja muiden sen kaltaisten tekijöiden vuoksi alan tulevaisuuden ennustaminen on käytännössä mahdotonta. Nämä seikat tulee pitää mielessä seuraavassa esittämiäni lukuja ja päätelmiä arvioitaessa.

KIELIAINEIDEN TUOREET TOHTORIT JA KIRJOILLA OLEVAT JATKO-OPISKELIJAT

Seuraavassa esitetyt viiden vuoden aikana väitelleiden lukumäärät kuvaavat käytännössä kalenterivuotia 2000–2004 ja jatko-opiskelijoiden lukumäärä kesän 2005 tilannetta. Lukuja vertailtaessa tulee huomata, että yliopistojen välillä on eroja jatko-opiskelijaksi hyväksymisen ja tutkinonsuoritusoikeuden säilymisen suhteen. Yliopistojen selvitystä varten ilmoittamat luvut jakautuvat oppiaineittain taulukon 1 osoittamalla tavalla.

Kuten taulukko 1 osoittaa, erot oppiaineiden välillä ovat kuitenkin suuria. Esimerkiksi suomen kielessä viiden vuoden aikana väitelleiden tohtorien ja kirjoilla olevien jatko-opiskelijoiden lukumäärien välinen suhdeluku on noin 1:4,4. Englannin kielessä vastaava suhdeluku on 1:7,5, saksan kielessä ja germaanisessa filologiassa 1:8,9. Toisaalta yleisessä ja soveltavassa kielitieteessä suhdeluku on 1:1,7 ja puhutieteissä 1:2,5. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että jokaista väitellyttä tohtoria vastaa saksan kielessä liki 45 jatko-opiskelijoiden kirjoillaolovuotta (134 opiskelijaa : 15 tohtoria x 5 vuotta = 44 2/3) mutta yleisessä ja soveltavassa kielitieteessä alle 9 vuotta.

¹ Kiitän kaikkia niitä, jotka Langnetin johtoryhmän jäsenen tai selvityksessä mukana olleiden yliopistojen hallintotyöntekijän ominaisuudessa osallistuivat selvityksessä käytettyjen tietojen keruuseen.

Taulukko 1. Väitelleet ja jatko-opiskelijat oppialoittain.

	väitelleet		jatko-opiskelijat	
suomi	40	17,9 %	177	17,8 %
englanti	32	14,3 %	241	24,3 %
yl.+sov.kielit.	31	13,9 %	53	5,3 %
venäjä (+slav.)	23	10,3 %	81	8,2 %
ruotsi (+nord.)	19	8,5 %	108	10,9 %
fon.+logopedia	18	8,1 %	45	4,5 %
saksa (+germ.)	15	6,7 %	134	13,5 %
ranska	12	5,4 %	38	3,8 %
espanja	3	1,3 %	15	1,5 %
italia	1	0,4 %	9	0,9 %
muut	29	13,0 %	91	9,2 %
yhteensä	223	100,0 %	992	100,0 %

Näille eroille voidaan antaa erilaisia tulkintoja. Osaksi kysymys on siitä, että joidenkin oppiaineiden toimintakulttuuriin kuuluu selvemmin jatko-opiskelun päätoimisuus siinä missä toisissa on tavallisempaa tehdä jatko-opintoja (tai ainakin olla kirjoilla jatko-opiskelijana) palkkatyön ohessa. Osaksi taas on kysymys siitä, että jotkin oppiaineet vetävät puoleensa pääaineen vaihtajia selvästi voimakkaammin kuin toiset. Lisäksi jatko-opiskelijoiden määrä on viime vuosina kasvanut voimakkaasti mutta ei välttämättä samaa tahtia eri oppiaineissa. Vaikka nämä varaukset otetaan huomioon, luvut lienee silti tulkittava niin, että jatkokoulutuksen tuloksellisuutena näyttäytyvässä tehokkuudessa on selviä oppiainekohtaisia eroja.

KIELIAINEIDEN TOHTORITASOISET VIRAT

Kieliaineissa on yhteen laskien hivenen vaille 500 tohtoritasoista yliopistovirkaa.

Tämä vastaa noin puolta kirjoilla olevien jatko-opiskelijoiden määrästä tai toisaalta noin kymmenen vuoden tohtorituotantoa. Nämä virat on esitetty oppiaineittain taulukossa 2.

Taulukosta käy selvästi ilmi muun muassa se seikka, että yliassistentin viroista on käytännöllisesti katsoen luovuttu; koko maassa oli selvityksen aikoihin jäljellä enää 18 kieliaineiden yliassistentuuria ja tohtoriassistentuuria, eikä määrä liene kasvanut. Näistä peräti seitsemän on Joensuun yliopistossa ja kuusi Helsingin yliopistossa. Muissa tarkastelun alaisissa yliopistoissa — yhteensä kuudessa — on näin ollen yhteensä vain viisi kieliaineiden yliassistentuuria. Tilanne on valitettava, ja se on vastoin viimeaikaista pyrkimystä nimenomaan postdoc-vaiheen tutkijoiden tukemiseen. Ainelaitosten sisäisen työnjaon ja yliopistojen nykyisten rahoitusperiaatteiden näkökulmasta kehitys on kuitenkin paitsi ymmärrettävä jopa usein väistämätön.

▷

Taulukko 2. Kieliaineiden virat oppialoittain.

	professori	lehtori	yliassistentti	muut	yhteensä	
englanti	27	65	5		97	20,6 %
ruotsi (+nord.)	20	45	3		68	14,4 %
saksa (+germ.)	17	49	2		68	14,4 %
suomi	21	40	2		63	13,3 %
venäjä (+slav.)	12	32	3		47	10,0 %
ranska (+rom.)	7	20	1		28	5,9 %
fon.+logopedia	7	14	1		22	4,7 %
yl.+sov.kielit.	7	4	1	3	15	3,2 %
espanja	2	7			9	1,9 %
italia	2	2			4	0,8 %
muut	23	28			51	10,8 %
yhteensä	145 30,7 %	306 64,8 %	18 3,8 %	3 0,6 %	472	100 %

Näiden lukujen avulla on periaatteessa mahdollista mitata eri kieliaineiden keskinäistä »suuruusjärjestystä» Suomen yliopistoissa. Tohtoritasoisten virkojen kokonaismäärällä mitaten suurimmat kieliaineet ovat näin mitaten englanti (97 virkaa), ruotsi (68), saksa (68), suomi (63), venäjä (47) ja ranska (28). Lukuja tosin jossakin määrin vääristää se, että ruotsin luvussa ovat mukana muutkin pohjoismaiset kielet, saksan luvuissa germanistiikka, venäjän luvuissa slavistiikka ja ranskan luvuissa (osittain) romaaniset kielet. Luvuissa ja niiden järjestyksessä on kuitenkin seikkoja, jotka herättävät kysymyksiä.

Suomen kielen yliopistovirkojen määrä tuntuu käsittämättömän pieneltä suhteessa niin vieraiden kielten kuin toisen kotimaisen kielenkin virkojen määrään. Kuten jäljempänä tarkemmin totean, tohtoritason virkojen määrän vähäisyyttä ei suomen kielen osalta tasolta edes Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen olemassaolo: tutkimuskeskuksessa on lopulta hyvin vähän tohtoritasoisia virkoja. Syitä suomen kielen

yliopistovirkojen määrän pienuuteen Suomessa on ylipäätään vaikea nähdä.

Saksan kielen yliopistovirkoja on Suomessa huomattavan paljon — määrä on jopa räikeän suuri, kun sitä vertaa vaikkapa ranskan kielen virkojen määrään. Vastavasti venäjän kielen virkoja on melkoisen vähän siihen nähden, että kyseessä on Suomen naapurissa puhuttava maailman mittaavassa taloudellisesti, poliittisesti ja tieteellisesti erittäin merkittävä kieli (tällä tilanteella on ilman muuta historiallinen taustansa, johon on kiinnittänyt huomiota mm. Karlsson 1998: 17). Myös viron kielen virkojen määrää voi pitää erittäin pienenä, ja erityisen yllättävää on, ettei tilanne ole merkittävästi muuttunut Viron itsenäistymisen jälkeen, vaikka aikaa on jo yliopistolaitoksenkin reagointinopeuden kannalta kulunut riittävästi.

Englannin kielen tohtoritasoisten virkojen määrä on erittäin suuri. Sitä voidaan perustella sillä, että myös englannin kielen merkitys on niin maailmanlaajuisesti kuin suomalaisestakin näkökulmasta erittäin

suuri ja pikemmin kasvamassa kuin pienemässä. Karjalaisen ja Lehtosen toimitaman selvityksen mukaan (2005: 24–31) englannin kieli on työelämässä vieraista kielistä ylivoimaisesti käytetyin; suomen kieli toisena kotimaisena kielenä on sitä selvästi merkittävämpi, mutta edes ruotsia toisena kotimaisena kielenä ei käytetä työssä likimainkaan yhtä paljon kuin englantia.

Englannin kielen globaaliin merkittävyyteen ja käyttöalan laajenemiseen on kuitenkin syytä suhtautua varauksin. Ensinnäkin sillä voidaan perustella paitsi englannin myös äidinkielen — sekä suomen että ruotsin — koulutustarvetta. Monissa maissa tämä tuntuukin olevan ensisijainen kielikoulutuspoliittinen reaktio englannin kielen aseman vahvistumiseen. Toiseksi se, että työelämässä tarvitaan usein tietyn kielen taitoa, ei välttämättä ole suorassa suhteessa siihen, että yliopistoissa tarvitaan kyseisen kielen tohtoritasoisia virkoja (varsinkaan,

kun tässä selvityksessä eivät ole mukana keskeisimmin kielitaito-opetusta edustavat yliopistojen kielikeskusten ja kielipalvelut yksiköiden virat).

TYÖLLISTYMISNÄKYMIÄ JA ALAKOHTAISIA EROJA

Nyt puheena olevassa selvityksessä katsottiin »lähimpien 10 vuoden aikana avoimiksi tuleviksi» uudet ja avoinna olevat virat sekä ne täytetyt virat, joiden viranhaltija täyttää kymmenen vuoden kuluessa 65 vuotta. Sitä, mitkä näistä viroista tosiasiaassa tulevat avoimiksi 10 vuoden kuluessa, mitkä jätetään täyttämättä, mitkä kenties lakkauteen tai muutetaan toisenlaisiksi viroiksi, on mahdotonta tarkkaan ennustaa.

Oppialoittain nämä oletettavasti avoimiksi tulevat virat jakautuvat taulukon 3 osoittamalla tavalla (virkakategorioittain jaoteltuina):

Taulukko 3. Kieliaineiden vapautuvat virat oppialoittain.

	professori	lehtori	yliassistentti	muut	yht.
englanti	13	33	5		51
ruotsi (+nord.)	14	21	3		38
saksa (+germ.)	9	24	2		35
suomi	12	18	2		32
venäjä (+slav.)	9	16	3		28
ranska (+rom.)	4	6	1		11
fon.+logopedia	4	3	1		8
yl.+sov.kielit.	4	1	1		6
espanja	1	1			2
italia	2				2
muut	11	18		7	36
yhteensä	83	141	18	7	249

Taulukoissa 1–3 esitettyjen lukujen valossa voidaan tehdä monenlaisia huomioita. Erityisen kiinnostavaa on suhteuttaa viime vuosina väitelleiden tohtorien ja lähivuosina vapautuvien tohtoritasoisten virkojen lukumäärät toisiinsa. Suuruusluokka on kummassakin sama: viiden vuoden aikana väitelleiden kokonaismäärä on 223 ja kymmenen vuoden kuluessa vapautuvien virkojen määrä 249.

Tämä jo sinänsä kertoo, että valmistuvien tohtorien määrä on huomattava yliopistojen omaan tohtoritarpeeseen verrattuna. Näiden lukujen perusteella kymmenessä vuodessa valmistuu arviolta $2 \times 223 = 446$ tohtoria. Kieliaineiden tohtoritason virkoja on yliopistoissa 472. Yksinkertainen päässälasku kertoo, että tohtori viettää näin ollen työurastaan keskimäärin kymmenisen vuotta yliopistovirassa.

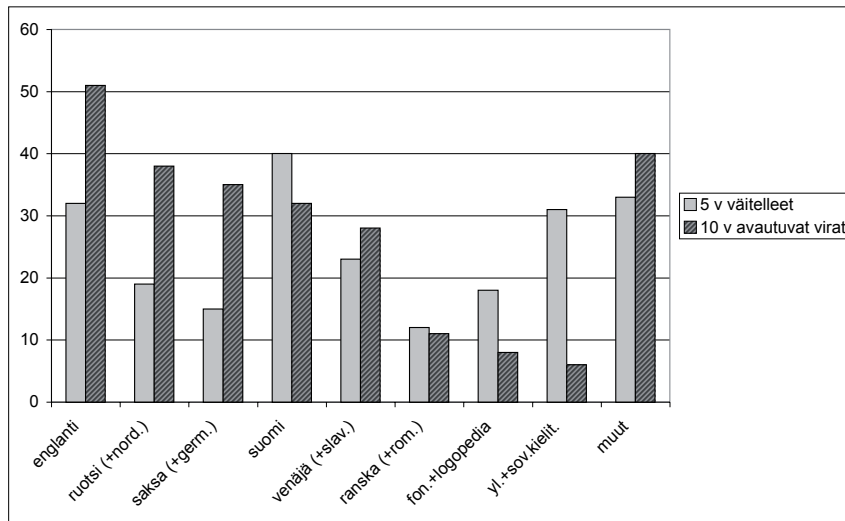
Jos arvioidaan tohtorin väittelyn jälkeen tekävän keskimäärin noin 28 vuoden työuran, kymmenessä vuodessa valmistuvien 446 tohtorin yhteenlaskettu työura henkilötyövuosina on $28 \times 446 = 12\,488$ vuotta. Samassa ajassa vapautuu kuitenkin vain 249 virkaa. Jos arvioidaan (kenties hieman optimistisesti) kunkin virkaan valittavan olevan keskimäärin 20 vuotta alle eläkeiän, kattavat nämä virat $20 \times 249 = 4\,980$ henkilötyövuotta eli melko tarkalleen 40 % valmistuvien tohtorien väittelyn jälkeisestä työurasta.

Toisaalta tiedetään, että vuonna 1999 työelämässä mukana olleista humanististen alojen tohtorin tutkinnon suorittaneista oli valtion palveluksessa 71,2 % (Tohtoreiden

työllistyminen, sijoittaminen ja tarve s. 20). Kun mainittuun 40 prosenttiin lisätään mm. kielikeskusten virat — joiden pätevyysvaatimuksiin yhä useammin kuuluu tieteellinen jatkotutkinto — ja erilaiset yliopistolliset tutkimus- ja hallintotehtävät, joihin kieliaineiden tohtoreita myös työllistyy, voidaan optimistisesti arvioida jo yksin yliopistojen työllistävän suuremmankin osan nykyisin valmistuvista kieliaineiden tohtoreista kuin mainitut 71,2 %. Keskeisin ero aiempaan verrattuna lienee siinä, että tohtorin tutkinto vaaditaan jatkossa sellaisiinkin virkoihin (esimerkiksi kielikeskuslehtoraatteihin), joihin sitä vanhastaan ei ole vaadittu.

Lisäksi tohtoreita sijoittuu muualle valtion palvelukseen, ennen kaikkea tiede- ja koulutushallintoon. Edelleen tohtorien määrän voidaan odottaa kasvavan kuntasektorilla vuoden 1999 tilanteesta (jolloin humanistitohtoreista 7,9 % työskenteli kuntien palveluksessa) erityisesti ammatikorkeakoulujen tohtoritasoisten virkojen myötä. Myös yritys- ja järjestösektoreilla tohtoreita tarvitaan jatkossa kaikella todennäköisyydellä ainakin nykyinen määrä. Kokonaisuutena tarkastellen kieliaineiden tohtorien nykyisiä työllistymisnäkyviä voidaan tämän laskelman valossa pitää merkittävästi mainettaan parempina.

Tilanne on kuitenkin eri kieliaineissa hyvinkin erilainen. Tätä havainnollistaa kuvio 1, jossa on esitetty rinnakkain viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana väitelleiden ja seuraavien kymmenen vuoden aikana vapautuvat tohtoritasoisten virkojen lukumäärät oppiaineittain:

Kuvio 1. 5 vuoden aikana väitelleet vs. 10 vuoden aikana vapautuvat virat oppiaineittain.

Suomen kieli erottuu kuviossa selvästi ympäristöstään: kun kieliaineissa on viimeisten viiden vuoden aikana valmistunut noin 0,90 tohtoria jokaista lähimmän kymmenen vuoden aikana vapautuvaa virkaa kohden, suomen kielessä vastaava suhdeluku on 1,25. Tämä voidaan ilmaista yksinkertaisesti niin, että kieliaineiden tohtorilla on keskimäärin liki 1,4-kertainen mahdollisuus saada yliopistovirka suomen kielen tohtoriin verrattuna. Muutama yksittäisiin kieliaineisiin verrattuna ero on huomattavasti tätäkin suurempi.

Voisi ajatella, että suomen kielen tilannetta helpottaisivat merkittävästi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tutkimusvirat. Kotuksen viroista kuitenkin vain yhteen, tutkimuskeskuksen johtajan virkaan, kuuluu pätevyysvaatimuksena tohtorin tutkinto. Kovin merkittävää vaikutusta Kotuksen viroilla ei siis suomen kielen tohtoritarpeeseen ole, ellei asetustekstiä tutkimuskeskuksen virkojen pätevyysvaatimuksista muuteta. Kun lisäksi meneillään olevan ensimmäisen ja tulossa olevan toi-

sen valtionhallinnon »tuottavuusohjelman» vaikutukset nähtävästi kohdistuvat erityisen raskaasti Kotukseen, voidaan suomen kielen tutkimusvirkatilannetta ja erityisesti tutkimuskeskuksen tulevaisuudennäkymiä pitää sanalla sanoen lohduttomina.

Ruotsin kieli lähimpine sukukielineen edustaa suomen kieleen verrattuna päinvastaista tapausta: alan viiden vuoden aikana valmistuneiden tohtorien ja kymmenen vuoden kuluessa vapautuvien virkojen suhdeluku on peräti 0,50. Virkoja vapautuu jopa jonkin verran enemmän kuin suomen kielessä, mutta hiljattain valmistuneita tohtoreita on selvästi alle puolet suomen kielen vastavalmistuneiden tohtorien määrästä. Alan työllisyysnäkymät ovat siis erinomaiset ja toisaalta tohtoritarve poikkeuksellisen suuri.

Myös englannin ja saksan kielissä tohtoritarve vaikuttaa verraten suurelta suhteessa väitelleiden määrään. Vastaavasti yleisen ja soveltavan kielitieteen tuoreiden tohtorien määrä on valtava suhteessa alan virkojen määrään: jokaista lähimmän kym-

menen vuoden aikana avoimeksi tulevaa virkaa kohden on viimeisten viiden vuoden aikana valmistunut keskimäärin vähintään yksi tohtori joka vuosi. Alat ovat luonnollisesti tutkimusintensiivisiä, ja lisäksi näiden alojen tohtorit työllistyvät keskimääräistä paljon paremmin lähialojen virkoihin. Näistä näkökohdista huolimatta yleisen ja soveltavan kielitieteen tohtorituotanto vaikuttaa nykyoloissa suhteettomalta.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

On selvää, että monessa oppiaineessa tohtorituotanto on kasvanut pitkän aikavälin tarvetta suuremmaksi, jopa karkaamassa käsistä. Toisissa oppiaineissa taas väittelijöitä on uusien tohtorien määrän jatkuvasta kasvusta huolimatta edelleen niukanlaisesti. Erityisesti suomen kielen sekä yleisen ja soveltavan kielitieteen väittelijöiden määrä on tavattoman suuri niin absoluuttisesti kuin suhteessa näiden oppiaineiden yliopistovirkojen määräänkin. Toisaalta esimerkiksi ruotsin, saksan ja kenties englanninkin kielessä väittelijöiden määrä suhteessa avautuvien virkojen määrään vaikuttaa selvästi pienemmältä. Tämä on ennen kaikkea ulkokohtainen havainto. Tiedepoliittinen kysymys sitä vastoin on: heijastaako tämä ensi sijassa sitä, että joillakin aloilla tohtoreita valmistuu liikaa tai liian vähän, vai kenties sitä, että joillakin aloilla virkoja on liian vähän ja suhdeluku on siksi vinoutunut? Minkään oppiaineen en odota ääneen tunnustavan, että virkoja on liikaa, mutta taulukko 2 herättää varmasti tässä suhteessa voimakkaitakin reaktioita.²

Suomen Akatemian vuonna 2003 julkaiseman Suomen tieteen tila ja taso -selvityksen (Oksanen, Lehvo ja Nuutinen 2003)

mukaan kieliaineiden »kehityksen uhkana voidaan pitää englannin kielen kasvavaa ylivaltaa. Tämä näkyy siten, että joissakin kieliaineissa on jo selvästi perusopiskelijoiden rekrytointiongelmia.» (Mts. 230). Englannin kielen painoarvo on kaksiteräinen miekka, kuten edellä on käynyt ilmi: yhtäältä englannin kielen merkitys työelämässä ja yhteiskunnassa on niin suuri, että sen opetukseen panostaminen on hyvin perusteltua. Lisäksi väittelijöiden ja jatko-opiskelijoiden määrä ei ole suuri esimerkiksi suhteessa alan virkojen määrään. Toisaalta Akatemian selvityksessä ilmaistu huoli muiden kieliaineiden kohtalosta on perusteltu: englannin kielen osuus koko kielentutkimuksen alan resursseista on Suomessa nykyisellään hyvin suuri, ja nimenomaan kansallisten tutkimusresurssien kohdentamisen kannalta tätä on vaikea ymmärtää.

Kokonaisuutena katsoen kahden viime vuosikymmenen tohtorinkoulutusta leimaa voimakkaasti itsetarkoituksellinen volyymin kasvattaminen: jokseenkin ainoana tavoitteena tuntuu olleen väittelijöiden määrän kasvattaminen. Tämä tie on nyt käyty loppuun, eikä tohtorinkoulutuksen laajentaminen nykyisestään vaikuta mielekkäältä. On korkea aika tarkastella nykytilanteeseen johtaneita kehityskulkuja ja erityisesti etsiä vastauksia siihen, **miksi** jatkokoulutusvolyyymia on näin ennennäkemättömän voimakkaasti kasvatettu.

Nykyiseen tilanteeseen on käsittääkseni tultu pääasiassa siten, että koko yliopistojärjestelmää, kieliaineita sen mukana, on valtiovallan ja elinkeinoelämän taholta kannustettu tarkemmin täsmentämättä kouluttamaan lisää maistereita ja tohtoreita. Koulutusjärjestelmä on tässä suhteessa näyttänyt huikean kyvykkyytensä: nykyään vuosittain valmistuvien tohtorien lukumäärä

² Lisäksi on otettava huomioon, että virat ovat avoimina myös kansainvälisille hakijoille [toim. huom.].

on melko tarkalleen sama kuin 1940–1960-luvuilla yhteensä — siis kolmessakymmenessä vuodessa — väitelleiden tohtorien määrä. Vielä 1960-luvun alussa ylempään korkeakoulututkinnon suorittavia oli vuosittain huomattavasti vähemmän kuin nykyisin tohtorin tutkinnon suorittavia. Hieman toisin laskien: 1990- ja 2000-luvuilla Suomessa on valmistunut jo verrattomasti enemmän tohtoreita kuin ennen vuotta 1990 yhteensä. Ajankohta, joka jakaa Suomessa kaikkina aikoina väitelleiden tohtoreiden valmistumisajankohdat kahteen lukumääräisesti yhtä suureen joukkoon, lienee tämän kirjoituksen ilmestyessä 1990-luvun puolivälin tienoilla.³

Koulutusjärjestelmän ylikierroksilla käyttämistä on tavan mukaan perusteltu varautumisella suurten ikäluokkien eläkkeelle jäämiseen. Jokaisessa kieliaineessa on kuitenkin jo nyt virkojen ulkopuolisessa reservissä niin paljon virattomia tohtoreita, että ongelma on jo hyvän aikaa sitten poistunut päiväjärjestyksestä. Opetusministeriö ei silti ole pienentänyt vuosittaista tohtorituotantotavoitettaan.

Ainakin kaksi työelämävaikutuksiltaan hyvin merkittävää seurausta tohtoritulvalla joka tapauksessa on, riippumatta siitä, ovatko nämä seuraukset alun perin tarkoitettuja vai vain ikäviä vahinkoja. Ensinnäkin tohtorien asema työmarkkinoilla on yksinkertaisesti sanoen surkea verrattuna vielä parin vuosikymmenen takaiseen. Tohtorin ei ole lupa odottaa kaksista palkkaa koulutuksensa perusteella, ja työpaikan perässä on tyypillisesti niin tohtorin kuin hänen mahdollisen perheensäkin usein pakko muuttaa — mikäli koulutusta vastaavia työpaikkoja ylipäättään on tarjolla. Akateemisesta työ-

voimasta on saatu aiempaa verrattomasti edullisempaa ja joustavampaa. Tämä on ollut ja on kiistattomasti yliopistolaitosta rahoittavan opetusministeriön taloudellisten intressien mukaista. Toiseksi tohtorien — erityisesti humanistitohtorien — yhteiskunnallinen painoarvo on hiljalleen rapautunut. Se, kenen intressien mukaista tämänsuuntainen kehitys on, ei ole yhtä selvää kuin tohtorien työmarkkina-aseman heikkenemisen kohdalla, mutta tässäkin tapauksessa on nähtävissä voimakas vallan siirtyminen akateemisilta viiteryhmillä poliittisille. Se, että kumpikin tohtoritulvan seuraus siirtää valtaa samaan suuntaan, tuntuu oireelliselta.

Edellä esitettyjä lukuja laajemmin tarkastellen kieliaineiden jatkokoulutus- ja työllisyystilanne vaikuttaa hyvinkin kaksijakoiselta — erityisesti niin, että tilanne on yksilötasolla pahimmillaan jopa erittäin huono mutta järjestelmän kannalta erinomainen. Tarkoitan tällä sitä, että varsinkin nuorten tohtorien työllistymismahdollisuudet ovat joillakin aloilla luvattoman huonot, ja jos nykyistä jatkokoulutusvolyyymia pidetään yllä, edessä on väistämättä valtava määrä lahjakkaiden nuorten tohtorien pettymyksiä, turhautumista ja henkilökohtaisia tragedioita. Toisaalta kieliaineiden koulutustaso ja tutkimusaktiivisuus on noussut tasolle, josta ei vielä muutama vuosikymmenen sitten olisi voinut uneksiakaan.

Virka- ja tohtorimääristä ja niiden kehityksestä riippumatta ratkaiseva kysymys lienee kuitenkin lopulta se, mitä maailman, yhteiskunnan ja itsensä kannalta hyödyllistä tai arvokasta kieliaineiden tohtorit osaavat tehdä. Tämän kysymyksen vastauksessa on tohtorien tulevaisuus, ja tämän kysymyksen

³ Nämä lukumäärätiedot perustuvat 1940–1990-lukujen osalta Husson (2005: 12–13) esittämiin ja 1940-lukua edeltävän ajan ja 2000-luvun osalta omaan arviooni.

käsittelyyn tulisi mielestäni käyttää nykyistä selvästi enemmän aikaa ja voimia. ■

JAAKKO LEINO

Sähköposti: jaakko.leino@abo.fi

KIRJALLISUUTTA

HUSSO, KAI 2005: *Tohtorit, tiedepolitiikka ja työmarkkinat. Tutkijankoulutus Suomessa 1950-luvulta tutkijakoulujen aikaan*. Opetusministeriön julkaisu 2005: 21. Helsinki: Opetusministeriö.

KARJALAINEN, SINIKKA – LEHTONEN, TUULA (toim.) 2005: *Että osaa ja uskaltaa kommunikoida – akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito työntekijöiden ja työnantajien kuvaamana*. Helsingin yliopiston hallinnon julkai-

suja 13. Helsinki: Yliopistopaino.

KARLSSON, FRED 1998: *Kielitieteiden tohtorinväitöskirjat Suomessa 1840–1997*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisu 29.

LEINO, JAAKKO 2006: *Kieliaineiden tohtoritarveselvitys 2006*. Tutkijakoulu Langnetin julkaisu 1. Joensuu: Valtakunnallinen kielentutkimuksen tutkijakoulu Langnet.

OKSANEN, TIMO – LEHVO, ANNAMAJA – NUUTINEN, ANU (toim.) 2003: *Suomen tieteen tila ja taso. Katsaus tutkimustointaan ja tutkimuksen vaikutuksiin 2000-luvun alussa*. Suomen Akatemian julkaisu 9/03. Helsinki: Suomen akademia.

Tohtoreiden työllistyminen, sijoittuminen ja tarve. Suomen Akatemian julkaisu 4/03. Helsinki: Suomen Akademia.